

Berättelsen om hur Familjen blev till

För sju år sedan satt NewOpera CO och diskuterade nya projekt. De flesta i ensemblen hade småbarn och några arbetade med föräldrautbildning. Då kom idén upp att göra en opera om småbarnstiden, livspusslet och olika syn på barnuppfostran. Vi pratade om supernannys, trender, nyauktoritära metoder, och om att barnens eget perspektiv och behov så lätt glöms bort när det kommer nya läror och påbud. Som förälder är det lätt att känna att man gör fel när man läser om alla präktiga solskensfamiljer i bloggar och sociala medier.

Det tog fyra år innan vi hade finansieringen klar. Våren 2014 började Niklas Rydén samla berättelser till librettot, och i september 2014 startade skrivandet. Det tog ett år innan det var klart och ett antal redigeringar och offentliga readings genomförts. Oktober 2015 började arbetet med att skriva musiken. Det har pågått in i augusti 2016. Parallellt med detta har instudering och iscensättning skett under våren 2016.

I *Familjen* prövar NewOpera CO nya former. Dels genom att presentera tjugoåtta helt fristående berättelser utan fasta roller. Dels genom att alla musiker också är med på scenen som sångare. Det är två sångare och fem musiker/sångare i uppsättningen.

Det var en utmaning att ta sig an ett så stort område som familjen. Det har blivit till en sekvens av berättelser med stor igenkänningsfaktor som förhoppningsvis öppnar för engagerade samtal utifrån egna erfarenheter. För det är just det vi vill med *Familjen*. Skapa samtal och diskussion om vad det är att vara förälder, vad det är våra barn behöver för att känna sig sedda sedda och kunna växa upp till fullvärdiga, självständiga och sensibla människor.

Temat

Det finns barn och familjer som växer upp under katastrofala omständigheter med krig, fattigdom, övergrepp och våld. I media möter vi deras öden varje dag.

Mot en sådan fond är det lätt att glömma det vardagsdrama som ryms i en vanlig dag hos en helt vanlig svensk familj. Med gråt, stress, misslyckanden, konflikter, upprymdhet, kärlek, nyfikenhet, skratt och trötthet. Men också sjukdom, död, sorg, skilsmässa och psykisk ohälsa.

Det är denna, den vanliga tillvarons drama, vi vill berätta i *Familjen*. Det som alla lever, som tar all vår kraft, som väcker känslor, engagerar och får oss att ta oss igenom saker vi inte trodde var möjligt. Det som är livet.

Berättelserna

Under våren 2014 samlade Niklas Rydén idéer och berättelser till librettot. Under processen levde han i perioder nära några föräldrar och deras barn, var med dem på dagis, i skolan och deltog föräldrautbildningar. Han ordnade hearings, talade med experter och läste bloggar. Ur denna process utkristalliserades ett antal teman och frågeställningar. De handlar om gränser–frihet, ordning–kaos, närvaro i kommunikation, anknätningsproblem, graviditet–förlossning–nybliven förälder, onödiga hot och principer. Eller om föräldrarollen, relationer, rädslor, trauman och livsöden. Och kanske framförallt om vad det är att vara förälder.

Vi beslutade oss för att inte försöka skriva in allt detta i en berättelse om en viss familj, utan istället låta materialet bilda en kedja av korta berättelser, en serie mininoveller.

Vårt mål var att dessa omväxlande skulle kunna skildra vardagliga berättelser och situationer, inre tillstånd och fantasier, dramatiska öden, eller bara vara en poetisk eller absurd förhöjning. I monologer, dialoger, ensembler och körer.

Alla historier som är med i libretto har sin bakgrund i verkligheten. Två av dem har hämtat idé, formuleringar och perspektiv från en blogg där ett föräldraskap i vardande beskrivs på ett personligt och gripande vis. Texterna är skrivna av en före detta medarbetare i NewOpera CO, författaren och kulturprojektledaren Susanna Martelin. Hennes blogg finns på <http://susannamartelin.blogspot.se>.

Librettot

Niklas Rydén skrev librettot under ett år med början sensommaren 2014. Stilistiskt fanns en ambition att skapa en vardaglig lätthet, med inslag av både vemod, drama, humor och poesi.

Det blev med tiden drygt sextio små dramatiska berättelser. Under 2015 prövade vi dem i olika kombinationer, arbetade med skådespelare som vid flera tillfällen läste dem för publik och fick reaktioner. Vi ändrade, redigerade, strök. Träffade dramaturger, gjorde genus-genomlysning, bytte kön på rollgestalterna, strök och ändrade igen, och till sist fanns ett femtiotal berättelser kvar. Av dem är tjuugoåttan nu med i Familjen.

Dessa har kondenserats så mycket som möjligt och analyserats och ändrats utifrån ett talspråkligt och rytmiskt perspektiv för att förbereda dem att bli till musik. När musiken väl skrevs kortades många texter ytterligare.

En viktig pusselbit har också varit att arbeta med den ordning i vilken scenerna skall framföras.

Det ursprungliga librettot går att använda som dramatisk text och skulle mycket väl kunna användas som manus i en teateruppsättning.

Sången och texten

NewOpera CO har som vision att hitta en naturlig och tal-nära sångstil som lyfter de ord som sjungs och samtidigt håller en hög musikalisk nivå. Därför söker vi sångare som inte använder operateknik eller musikalstil. Men de måste kunna läsa och förstå komplexa notbilder. Därför är de flesta utbildade musiker eller sångare, någon enstaka skådespelare.

Syftet med detta är att skapa musikdramatik som har ett vardagligt tilltal, där texten hörs, och som samtidigt utmanar konventioner och prövar nya vägar. Därför skrivs nästan alla melodier utifrån en talspråklig läsning och rytmik. Alltså med den rytm och den melodik texten har när man pratar den.

En av de häftigaste sidorna med musikdramatik är ensemblesång och körer. I Familjen har vi valt att ha med många sådana scener med sådan stämsång. Men så fort man sjunger flera saker på en gång i olika stämmor, speciellt i kontrapunkt, blir det svårt att höra texten. NewOpera CO har en fortlöpande diskussion om hur texten hörs och går fram. Vi tror och hoppas att det skall fungera utan, men behövs det kommer vi att börja med textmaskin.

En utmaning och en tillgång är att med de sångare vi använder får vi väldigt olika och personliga röster som alla har en helt egen klang och stil. Det är helt annorlunda än i klassisk opera.

Det finns också ett experimenterande med sångregister. Med den naturliga, talnära rösten som mål hamnar man lätt i ett väldigt begränsat register om ungefär en oktav. Hur man kan gå emot detta, och sjunga i mer obekväma lägen, är ett ständigt provande i processen.

Musiken

I tankarna om musiken finns en lust att kunna låna in igenkännbara referenser från olika genrer för att gestalta texten, men också en vision om ett tydligt eget tonspråk. Det finns en vilja att musiken skall vara berörande och tillgänglig, men samtidigt utmanande och fördjupande.

I grunden finns en idé om att skriva komponerad, noterad musik, med konstnärliga ambitioner, men som ändå inte är som klassisk eller nutida konstmusik i sitt tilltal. Det handlar dels om att hämta inspiration från andra genrer som kabaret eller popmusik, men också om att hitta alternativ till det upphöjda, förfinade och förkonstlade som präglar västerländsk konstmusik. Utan att för den skull lämna allvaret och djupet.

Målet i arbetet med musiken är att den aldrig skall ställa sig i vägen för det som berättas, orden skall höras och lyftas. Men den skall ändå gestalta, tolka, kommentera och beröra. Och den skall vara tillgänglig men också utmana konventioner.

Alla de korta scenerna i Familjen har fått sin egen musikaliska uttolkning, med olika stil och form, men förhoppningsvis hänger de ändå ihop genom de stilistiska drag som förenar dem.

Vi har valt att alla musiker skall vara på scenen ganska mycket. Därför finns ingen fast musikensemble som binder ihop scenerna med ett konsekvent "sound", utan musiken framförs ibland a capella, ibland med en kammarkvintett och ibland med bara en elgitarr eller basklarinett som komp.

Formen

Familjen är en sekvens korta berättelser. I manus står att man ”är någonstans där främlingar träffas, där olika personer reser sig och berättar något för de andra...”. Ibland ställer någon en fråga, och ibland reagerar flera i gruppen, som en kör, på det som sägs.

Eva Ingemarsson kom med idén att i vår uppsättning skall detta utspela sig i en stadspark. Där möts olika slags människor, där börjar de prata och berätta saker för varandra och diskutera olika fenomen. De håller också på med det man gör i en park. De läser, solar, sover, lägger upp foton, tränar, umgås och fikar.

Eftersom varje scen är en egen berättelse finns inga fasta roller. Istället får alla sju i ensemblen en helt ny roll varje gång de är på scenen. Samtidigt återkommer teman, frågeställningar och perspektiv, och förmodligen fäster de vid den som framför dem. De sju karaktärerna i parken blir kanske därför ändå bärare av var sitt knippe minnen och berättelser.

Regi

Eva Ingemarsson är koreograf och regissör. Hon har varit med under hela processen och har i arbetet med texterna tagit ett ansvar som huvuddramaturg.

Hon kan materialet väl och när det kom till iscensättning har hon snabbt skapat konceptuella aktioner som är unika för varje scen. Regin och aktionerna i Familjen är i huvudsak koreografiska och rumsliga. I och med att text och musik berättar så mycket har det varit en ambition att hålla den sceniska aktionen någorlunda stram och stiliserad. Placeringar, riktningar, gåenden, danser, koreografiska rörelser och användandet av parkbänkar har blivit ett material där sångarna kan koppla i stort sett varje sjungen strof till en aktion eller placering.

Kostym

Redan från början bestämde vi att vi inte skall gestalta barn på scenen. Därför finns inte så många barn i berättelserna. Deras röster hörs istället genom de vuxnas berättelser, eller så framförs de som sånger, eller i körer.

Därför är de som träffas i parken alla vuxna människor. Karin Jatta har tagit sig an uppgiften att skapa sju helt olika karaktärer, de flesta i den ålder då man har barn. Det är en brokig skara, med olika bakgrund och massvis att berätta. Kostymerna tar fasta i detta och förstärker med tillägg, färger och oväntade kombinationer. Karaktärerna har också attribut som hör parken till.

Att skapa kombinationer som fungerar, som känns bekväma för sångarna, som stämmer med berättelsen, som går att köpa second hand, men som ändå måste sys om, formas om, är en konst och Karin Jatta är aktiv också i helheten och i arbetet med scenografin.

Projektion

Vi visste tidigt att vi ville arbeta med projicerad bild i fonden. Konstnären Kim Johansson använder i sin praktik olika metoder för att skapa animationer. Ibland ritar han på filmer eller foton, ibland mer fritt. Ofta finns upprepningar och flera lager i animationerna. Kim har botaniserat i den visuella mytologin kring Familjen, och hittat samhällen, hus, rum, möbler, leksaker och mycket annat, och format dessa till en visuell lek som är en viktig kontrapunkt i berättandet.

Några reflektioner

Det har varit en lång resa mot en färdig föreställning. Och svårt att veta hur man arbetar i en form med så många korta berättelser.

Arbetet har genomförts i tre olika processer. Först var det en med alla de som bidragit med berättelser och verklighet. Sedan en med de två skådespelare som hjälpte oss läsa och förstå manus, och sedan till sist med den ensemble vi ser nu. Vi har haft ett team där Johanna Larsson, Lena Fridell och Lisa Lindén bidragit med

dramaturgisk och idémässig kunskap och där Eva Ingemarsson varit ett ovärderligt stöd i arbetet med text, casting och musik. Så småningom har Kim Johansson, Karin Jatta, Viktor Wendin och Pär Bengtsson tillkommit med sina perspektiv, liksom sångpedagogen Anne Södergren som arbetat med våra röster.

Vi har haft en öppen process med mer än tio offentliga visningar och efterföljande publiksamtal i Göteborg och Stockholm. Under 2015 läste vi texten, och under 2016 presenterades musiken i olika stadier.

Flera enskilda har funnits med under första fasen där när vi samlade berättelser och funderade över vad man vill ha med i en opera om Familjen. My Engström Renman och hennes familj har stått för mycket stöd och inspiration, liksom Sofia My Fryklund, som också är med i uppsättningen. De har bidragit med värdefulla idéer och en verklighet som ibland inte går att undvika.

Under 2015 var det skådespelarna Sara Ahlberg och Johan Örjefelt som lät oss möta texten till Familjen för första gången, ibland med publik ibland med bara oss. De bidrog med ett stort engagemang och kunskap i samtal kring de olika texterna och vad de berättar.

Det är alltid fantastiskt att mötas i en ny ensemble, både musikaliskt och personligt. I Familjen är det musiker, sångare och några andra. Människor med olika bakgrund och åldrar som inte arbetat ihop och som nu skall bli en grupp. Fyra av dem har aldrig medverkat i NewOpera CO:s verk, och de flesta har aldrig varit med i samma uppsättning, arbetat tillsammans. Eftersom vi under instuderingen fokuserar nästan helt på sången och berättelserna är det alltid lika underbart när man får höra musikerna spela också, och ta del av den höga nivå de håller musikaliskt. Alla är musikkonstnärer med en egen praktik och kan när som helst bidra med viktiga synpunkter eller själva ta över ansvaret för en specifik musikinsats.

Sedan 2016 arbetar NewOpera CO med Possibilitas, ett produktionsbolag som arbetar med att lyfta och föra fram musik och teater från Göteborg. Deras stöd och engagemang i projektet har haft betydelse, och att de själva också har en egen praktik inom teater och musik gör att samarbete och förståelse för processer mot en föreställning fungerar.

Självklart har också mina egna erfarenheter av barndom, föräldrar, familj, relationer och barn bidragit. Det är en rikedom att leva ett liv i olika åldrar. Och det finns många historier att berätta.

Niklas Rydén

Tack till:

Lena Fridell, Lisa Lindén, Johanna Larsson, Sara Ahlberg, Johan Örjefelt, My Engström Renman, Anna Bergström, Alice Engström, Sofia My Fryklund, Susanna Martelin, Grith Fjeldmose, Gösta Zackrisson, Rebecca Ekberg, Linda Andersson.